

A *Határtalan Régészet* interjúja  
Maria Michael ciprusi búvárrégésszel

20

# Búvárrégészet Görögország és Ciprus partjai mentén

Görögország és Ciprus páratlan múltjának mentői szinte minden kilométeren visszaköszönnek a szárazföldön és a szigetvilágban egyaránt. De a tenger alatt sincs ez másként. Bár a víz alatti feltárás körülményei nem ugyanazok, mint a szárazföldieké, a módszerekben, az eszközökben és a specializációban meglepően sok a hasonlóság.

1802-ben futott ki Pireuszról Lord Elgin hajója, a *Mentor*, fedélzetén a brit főúr által összegyűjtött görög műkincsekkel. Többek között az Akropolisz és a Parthenon márványból készült szobrai, illetve domborművei is a raktérben voltak. A hajó Máltán keresztül Londonba tartott, azonban Kíthira (Küthéra) partjainál szeptember 15-én egy viharban elsüllyedt, de az utasokat és a legénységet szerencsére sikerült épségben kimenteni.



UNIVERSITY OF  
Southampton

A 23 méter mélyre került roncsból a lord azonnal megszervezte a mentést, helyi szivacsalászkok segítségével a Parthenon frízeit kiemeltette és végül sikeresen Londonba szállíttatta. Valószínűleg ez az esemény a modern búvárrégészet kezdete a mediterrán térségben.

Idővel a szabadtüdős merüléseket kiegészítették a nehézbúvár-felszerelések segítségével történő merülések is, amikor is a búvárok a szárazföldhöz hasonlóan „gyalogoltak” a tengerfenéken, egy csövön keresztül biztosított levegő segítségével. Az 1950-es évektől fellendült könnyűbúvár sportnak köszönhetően a korábbi nehézkes felszerelés is átalakult, a mozgás szabadabbá vált, majd a különböző gázkeverékek használatával a merülési mélység is megnőtt. Mindez megteremtette a modern búvárrégészet technikai hátterét. A búvársportnak köszönhetően számtalan új víz alatti régészeti felfedezés született, és Görögországban is sorra jöttek létre a kulturális örökség víz alatti elemeivel foglalkozó szervezetek, intézetek.

Márványoszlop a Dreamer's Bay-kutatásnál (Steven Lopez felvétele)



1978-ban a víz alatti kulturális örökség védelmére hivatkozva Görögországban be is tiltották a könnyűbúvárkodást, és csak 1992-ben oldották fel a tilalmat, de ma is igen szigorú szabályok vonatkoznak a víz alatti régészeti leletekre. E leletegyüttesek fontosságát jól jelzi, hogy Görögországban a Hellenic Institute és a Department of Marine Antiquities is rendelkezik saját konzerváló laborral, az utóbbi intézet pedig búvárrégész-állománnyal is.

De Cipruson is nagyon hasonló a helyzet, a részleteket Maria Michael ciprusi búvárrégész segítségével tekintjük át.

## Határtalan Régészet

**(HR):** Vágjunk is a közepébe: mit sem sejtve búvárkodunk Ciprusnál, és véletlenül rábukkanunk valamilyen régészeti jelenségre. Mit kell tennünk ebben az esetben?

**Maria Michael (MM):** Ha találsz valamilyen régészeti leletet, nem szabad hozzányúlni, vagy elmozdítani a helyéről, ugyanis információt veszítünk azzal, ha nem az eredeti összefüggésében vizsgáljuk az adott jelenséget. Fotót persze készíthetünk, és amennyiben ez lehetséges, vegyük fel a koordinátákat is, hogy könnyebb legyen később visszaazonosítani a lelőhelyet. Ezt követően viszont azonnal értesíteni kell a hatóságokat, vagyis a Department of Antiquities és a helyi múzeumot is. Például, ha Limasszol környéki vizekben találsz valamit, akkor a Limasszoli Régészeti Múzeumot.

**HR:** Milyen jogszabályi háttér létezik erre Cipruson és Görögországban?

**MM:** A görög jogszabályokat nem ismerem pontosan, de szerintem nincs lényeges különbség köztük. Cipruson a „Régiségtörvény” kimondja, hogy engedély nélküli ásatás, illetve lelet elmozdítása a tengerfenékről illegális, sőt, büntetendő. Szárazföldi és víz alatti ásatásokat is csak engedéllyel lehet végezni,

Ma-  
ria Mi-  
chael a Ciprusi  
Egyetemen diplomázott,  
majd az MA képzését 2009-ben  
szerezte meg Southamptonban, az Egyesült Ki-  
rályságban. 2018-ban a Honor Frost Alapítvány  
támogatásával ugyanott kezdte meg a dok-  
tori képzését. 2007 óta dolgozik víz alatti  
feltárásokon, 2010-től immáron hivatalos  
búvárrégészként. Eddig 13 expedíció-  
ban vett részt zömében Cipruson,  
de dolgozott Egyiptomban is.



Maria Michael  
ciprusi búvárrégész

ezekre az engedélykérelmet a Department of Antiquitieshez kell benyújtani.

**HR:** Mely intézményekhez tartozik ez a terület, és kik foglalkoznak víz alatti feltárásokkal Cipruson?

**MM:** A Department of Antiquities látja el a sziget kulturális örökségének védelmét és annak megőrzését. De fontos szerepet játszik a Honor Frost Alapítvány is, mely egy olyan brit alapítvány, amelynek célja, hogy előmozdítsa a kutatást és a fejlődést a tengeri régészetben főként – de nem kizárólagosan – a kelet-mediterrán térségben, így elsősorban Libanonban, Szíriában és Cipruson. A Ciprusi Egyetem Tengeri Régészeti Kutatólaborját kell még kiemelni, melyet 2011-ben alapítottak, és amelynek célja, hogy a víz alatti régészet oktatásának és interdiszciplináris kutatásának egy igazán dinamikus fejlődő centruma legyen. Jelenleg ez az intézmény az egyetlen Cipruson, amely víz alatti feltárásokat végezhet.

**HR:** A kutatások során megkülönböztetnek tengeri (*marine*) és tengerészeti (*nautical*) régészetet is. Mi a kettő között a különbség?



**MM:** A tengeri régészet egy nagyobb halmaz: az ember tengerre gyakorolt hatásainak különböző fizikai nyomait kutatja, például a hajóroncsokat, horgonyzóhelyeket, halászfelszereléseket, különféle edényeket (például amforákat), elmerült egykori szárazföldrövidet stb. A tengerészeti régészet pedig ennek egyik ága, mely kimondottan a hajózással, a roncsokkal és hajóépítéssel foglalkozik.

**HR:** Mennyi víz alatti feltárás történik egy évben?

**MM:** Ez nincs előre meghatározva. A pénzügyi háttér megléte az egyik legfontosabb tényező a kutatások megindításában. Az elmúlt pár évben Ciprus vizeiben évente két fő expedíciót bonyolítottak le: a Mazotosz roncs feltárását (a Ciprusi Egyetem és a Honor Frost Alapítvány támogatásával), valamint a Dreamer's Bay kutatását (a Leices-teri Egyetem, a Southamptoni Egyetem és a Honor Frost Alapítvány támogatásával).

**HR:** Milyen felszerelést és szerzőket használnak egy-egy expedíció során?

**MM:** A felszerelés egy része nagyon hasonló a szárazföldi feltárások eszközeihez: mércék, különféle bontóeszközök, ecset stb. Ezek mellett víz alatti kamerát, magnetométert, aljzatszonárt és egy különleges porszívóra hasonlító „airliftet” is használunk. De a felszerelés összetétele

A  
CMAS,  
vagyis a Con-  
fédération Mondiale des  
Activités Subaquatiques, magyarul  
a Víz Alatti Tevékenységek Világszövetsége 1959-ben alakult meg. Ez a szervezet felügyeli a víz alatti sportokat, a búvárkodás technikai és képzési területeit és a víz alatti kulturális örökség elemeit.



A CMAS által kidolgozott kézikönyv az edényekre

mindig függ az adott kutatástól is, hiszen más eszközöket kell használni egy roncs esetében és mást egy kikötő feltárásánál.

**HR:** Hány főből áll egy búvárrégész csapat?

**MM:** Ez szintén a pénzügyi háttértől függ, illetve attól, hogy mennyi szakértő van jelen, naponta hány-szor kell merülni, ami sok esetben a mélységgel is összefüggésben van. A Dreamer's Bay projektjénél például általában 15-en voltunk, míg a Mazotosz roncsnál volt olyan szezon is, hogy közel 40-en.

**HR:** Ha már szóba kerül a mélység, milyen mélyen dolgoznak, és mi az a legnagyobb mélység, ahol még biztonságosan lehet feltárást végezni?

Amforák a Mazotosz hajó roncsánál





Az ún. antikithirai (antiküthérai) szerkezet részlete

**MM:** Mindez nagyban függ a feltárandó régészeti lelőhely jellegétől. Cipruson a legmélyebben a Mazotosz roncs ásatásán dolgoztunk, a hajó 45 méteres mélységben nyugszik.

**HR:** Milyen búvár tanfolyam elvégzése szükséges ehhez a szakmához, van-e speciális képzés?

**MM:** Ez megint a projekt jellegétől függ. Ha sekély vízben kell merülni, elég egy egyszerű nyíltvízibúvár- (Open Water Diver, vagyis OWD) tanfolyam elvégzése is, de ha egy olyan projektben szeretnél dolgozni, ahol mélyebbre kell merülni, akkor inkább már az úgynevezett technikaibúvár-tanfolyamok egyikének elvégzése szükséges. De a legideálisabb eset – már ha hivatásszerűen szeretnél dolgozni –, hogy elvégezd a CMAS-tanfolyamot [lásd keretes írás!], de tudományos búvár (Scientific Diver, vagyis SD) és haladó tudományos búvár (Advanced Scientific Diver, ASD) képzésen is részt veszel.

**HR:** A kommunikáció főként kézjelekkel történik a víz alatt a merülések során. Vannak olyan különleges kézjelek, melyeket az ásatások során használnak?

**MM:** A CMAS Tudományos Bizottságának szakértői eddig 19 speciális kézjelet dolgoztak ki; ezeket használjuk.

**HR:** Elég sok lelet előkerül egy-egy víz alatti feltárásnál, de nem lehet kimenni minden találat után a laborba. Hogyan oldják meg a hajón a felhozott tárgyak tárolását, és hova kerülnek később?

**MM:** Miután felszínre hozzuk a leleteket, azonnal belehelyezzük őket egy-egy tengervízzel feltöltött tartályba, és ezekben is szállítjuk őket a laborba. 2008-ban alapította meg a Department of Antiquities azt a labort,

mely kimondottan a víz alatti leletek konzerválásával foglalkozik, jelenleg is itt vannak a két szisztematikus kutatásunk, a Mazotosz és a Nisszia nevű roncsok leletei is.

**HR:** Mi a helyzet a kincsvadászokkal, mekkora károkat okoznak?

**MM:** Ez egy elég nagy probléma. Sajnos a hatóságok nem tudnak minden egyes víz alatti régészeti lelőhelyet megvédeni. A minisztériumnak sajnos nincs elég embere, ennek következtében csak a Ciprusi Egyetem támogatásával és az önkéntes búvárrégészekkel elég nehéz ellenőrizni a kincsvadászatot. Másrésztől a ciprusi régészek, valamint a minisztérium különböző nyilvános események, konferenciák és reklámok segítségével igyekeznek felkelteni a közérdeklődést, és megmutatni a lakosságnak, hogyan tudják megvédeni ők maguk a saját víz alatti kulturális örökségüket. De sajnos az emberek még mindig szeretnek a tengerfenékről gyűjtögetni tárgyakat, nem feltétlenül eladásra, gyakran inkább csak dísznek a házukba, és ezáltal próbálnak visszatérni az ősi gyökerekhez. Sok ciprusi érez és cselekszik így, noha ezzel jelentősen megnehezítik a búvárrégészek dolgát.

**HR:** Köszönjük az izgalmas interjút!

**MM:** Én is köszönöm!



Dreamer's Bay-kutatás  
(Lucy Blue felvétele)